

Μνήμων

Τόμ. 9 (1984)

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΕΛΕΤΗΣ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

ΜΝΗΜΩΝ

ΤΟΜΟΣ ΕΝΑΤΟΣ

ΑΛΕΞ. ΚΙΤΡΟΦ: 'Η ελληνική παροικία στην Αίγυπτο και ο δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος ● Η. FLEISCHER — ΑΡ. ΣΤΕΡΓΕΛΛΗΣ (έπιμ.): 'Ημερολόγιο Φαίδωνα Μαηδώνη (24.6-10.9. 1944) ● LARS BÆRENTZEN: 'Η λαϊκή ύποστήριξη του ΕΑΜ στο τέλος της Κατοχής ● Γ. ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ: Πολιτικές προοπτικές και δυνατότητες μετά την άπελευθέρωση ● Κ. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ: 'Εταιρεία 'Ελληνικής 'Ατμοπλοίας (1857-1869). 'Υποθέσεις έρευνας και προβληματική ● Γ. ΜΠΑΦΟΥΝΗΣ: Γάμοι στην 'Ερμούπολη (1845 - 1853). Δημογραφικά φαινόμενα μίας μοντέρνας πόλης του ελληνικού 19ου αιώνα ● Μ. ΧΡ. ΧΑΤΖΗΩΑΝΝΟΥ: «'Ο θάνατος του Δημοσθένους» του Ν.Σ. Πίκκολου και ό Γρηγόριος Παλαιολόγος ● Α. ΠΟΛΙΤΗΣ: 'Ο πεζός λόγος. Δύο μαρτυρίες για τό 1945

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ 1978

ΑΘΗΝΑ 1984

ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

Mnimon Mnimon

doi: [10.12681/mnimon.279](https://doi.org/10.12681/mnimon.279)

Βιβλιογραφική αναφορά:

Mnimon, M. (1984). ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ. *Μνήμων*, 9, 363–372.
<https://doi.org/10.12681/mnimon.279>

ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

Α' Όμιλίες - συζητήσεις

Οι παρακάτω όμιλίες-συζητήσεις έγιναν δημόσια στα γραφεία της ΕΜΝΕ, Ίσαύρων 29, κατά την περίοδο 1982 - 1983. Οι όμιλητές παρουσίασαν ειδικά θέματα γύρω από τις πρόσφατες μελέτες τους και ανέπτυξαν τα προβλήματα που αντιμετώπισαν κατά την διάρκεια της έρευνάς τους, με σκοπό να εξεταστούν αυτά στη συζήτηση που άκολοιθεί κάθε όμιλία. Σε άλλες περιπτώσεις οι όμιλητές έθεσαν προβλήματα θεωρητικά και μεθοδολογικά και συζήτησαν έρωτήματα των παρενρισκομένων. Τα κείμενα που συνοδεύουν τους τίτλους των όμιλιών είναι αποσπάσματα από τα κείμενα που παρέδωσαν οι όμιλητές στην αρμόδια Έπιτροπή της ΕΜΝΕ, ή όποία τα πολυγράφησε και τα μοίρασε πριν από την όμιλία.

1. 29-9-82 : Έλένη Καλαφάτη, Τα διδακτήρια της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης 1821 - 1929.

Με την Έλληνική Έπανάσταση και στα πλαίσια των μεταβολών που φέρνει τόσο στις εκπαιδευτικές πρακτικές (θεσμοποίηση του παιδαγωγικού έργου-δημιουργία του σχολικού συστήματος), όσο και στην παραγωγή του δομημένου χώρου (όρθολογική : κωδικοποιημένη), τó πρόβλημα του σχολικού κτιρίου διατυπώνεται με νέους όρους, τουλάχιστον στο θεσμικό επίπεδο. Πρόκειται, από δώ και στο έξής, για ένα δημόσιο κτίριο μονοσήμαντα συνδεδεμένο με τον θεσμό που στεγάξει. Τα κτιριολογικά του χαρακτηριστικά προδιαγράφονται και ή θέση του μέσα στην πόλη επιλέγεται σε σχέση με τις επιθυμούμενες συμπεριφορές και την αξία που αποδίδεται στο θεσμό.

Όστόσο θα πρέπει να περάσουν αρκετές δεκαετίες για να μπορούμε να μιλήσουμε για «συνειδητοποίηση» του προβλήματος και περίπου ένας αιώνας για ίκανοποιητικά ποιοτικά και ποσοτικά αποτελέσματα στη βάση αυτής της λογικής.

Σκοπός της μελέτης είναι να παρακολουθήσει τα διάφορα στάδια αυτής της εξέλιξης, έχοντας δύο βασικούς άξονες :

—την διαμόρφωση των προδιαγραφών-απαιτήσεων για τó σχολικό κτίριο (κατανομή των εγκαταστάσεων μέσα στον έθνικό χώρο, τοποθέτηση στον οικιστικό ίστό, πρόγραμμα, κατασκευαστικές τεχνικές, αρχιτεκτονικό στυλ) σε σχέση με τις αρχιτεκτονικές και πολεοδομικές πρακτικές, τις παιδαγωγικές μεθόδους και τις αντιλήψεις περί υγιεινής.

—τις διαδοχικές προσπάθειες για την δημιουργία ενός μηχανισμού που να εξασφαλίζει και να έλεγχει αυτή την παραγωγή, με τάσεις συνεχώς μεγαλύτερης συγκεντρωτικότητας, μέχρι τó Κράτος-αρχιτέκτονα, σχεδιαστή και παραγωγό ενός χώρου κανονικού και κανονιστικού.

2. 13-10-82 : Μανόλης Χατζηδάκης, 'Εμπειρίες ενός έρευνητή.
3. 20-10-82 : Κωνστ. Θ. Κυριακόπουλος, Προβλήματα γύρω από τον βίο και το έργο του Μελέτιου Μήτρου, μητροπ. 'Αθηνών.
4. 3-11-82 : 'Οδυσσεάς Δημητρακόπουλος, 'Από τα αρχειακά δεδομένα σε μιὰ καθολικότερη θεώρηση : με άφορμή μιὰ έρευνα για τήν καταγωγή του Κ. Π. Καβάφη.
5. 10-11-82 : Μιχάλης Πιερής, 'Από το αρχείο Καβάφη, Α'.
6. 24-11-82 : Diana Haas, 'Από το αρχείο Καβάφη, Β'.
7. 1-12-82 : 'Αλέξης Κράους, 'Ο ρόλος τής 'Εθνικής Τράπεζας στην εισροή κεφαλαίων από τή διασπορά.
8. 15-12-82 : Λίνα Δεμαθά, Τα κάστρα - οικισμοί, στοιχείο ιστορικό : το Κάστρο τής Σίφνου.

Στις Κυκλάδες υπάρχουν όχυρωμένοι μεσαιωνικοί οικισμοί που λειτουργούν μέχρι σήμερα και συχνά διατηρούν πολλά από τα στοιχεία τής αρχικής τους μορφής. Οί οικισμοί αυτοί είναι νησιωτικοί και ή τοπογραφική τους θέση είναι τέτοια που από τή μιὰ προστατεύει τους περισσότερους από αυτούς από τους κινδύνους τής θάλασσας (πειρατεία) και από τήν άλλη τους εξασφαλίζει τήν πρόσβαση σ' αυτήν που άλλωστε αποτελεί και τή φυσική διέξοδό τους.

Με άφετηρία τήν άποψη ότι οι φυσικές, οι οικονομικές, οι κοινωνικές και οι πολιτικές συνθήκες άντανακλούν και στήν όργάνωση του δομημένου χώρου ενός τόπου, γίνεται προσπάθεια να διερευνηθεί τό φαινόμενο των Κάστρων τήν έποχή τής Λατινοκρατίας στις Κυκλάδες.

Για τό σκοπό αυτό εξετάζονται συνοπτικά τα ιστορικά δεδομένα που κατοχυρώνουν όρισμένα πορίσματα για τήν κοινωνική και οικονομική λειτουργία των οικισμών μέσα στην πορεία των εξελικτικών διαδικασιών που όδηγησαν στην περίοδο τής Λατινοκρατίας.

'Από τήν άλλη μεριά συγκεντρώνουμε τις πληροφορίες που μπορεί να δώσει ή σημερινή μορφή ενός από τα Κάστρα. Τήν περίπτωση αυτή χρησιμοποιούμε σαν όδηγό (Κάστρο τής Σίφνου).

Τα στοιχεία αυτά μπορούν να άποτελέσουν ένα πρώτο ύλικό, από τό όποιο θα διαφανεί προγραμματικά τό πεδίο των έρωτημάτων που πρόκειται να άντιμετωπιστούν σε επόμενο στάδιο τής εργασίας.

9. 12-1-83 : 'Εμμ. Ν. Φραγκίσκος, 'Αδαμάντιος Κοραής. Προβλήματα τής 'Αλληλογραφίας του.

1. Σύντομη ιστορική άναδρομή στις γενικές συναγωγές και άνθολογήσεις έπιστολών του Κοραή : 'Απανθήματα 'Ιακ. Ράτα, Α', 'Αθ. 1839, Β' 1841.

'Επιστολαί, έπιμ. Ν. Δαμαλά, τ. 1 - 3, 'Αθ. 1885 - 1886 (σειρά των Μετά θάνατον εύρεθέντων), φωτοτυπική επανέκδοση 1980. Π. Μ. Κοντογιάννη, 'Επιστολαί άνέκδοτοι, Χιακά Χρονικά Ε', 1923. Κ. Θ. Δημαρά, 'Εκλογή έπιστολών 'Αδαμ. Κοραή, 'Αθ. 1952. Φ. 'Ηλιού, 'Ανέκδοτα και ξεχασμένα γράμματα, 'Ερανος εις 'Αδαμ. Κοραήν, 'Αθ. 1952 και άνάτυπο 1953. Γ. Βαλέτας, Οί έπιστολές, τ. 2, 'Αθ. 1965 (σειρά Κοραή. 'Απαντα τα πρωτότυπα έργα).

2. Ἡ ἔκδοση τῆς Ἀλληλογραφίας ἀπὸ τὸν Ο.Μ.Ε.Δ. (1964 κέ.). Μεθοδολογικὲς καὶ ἔκδοτικὲς ἀρχές.
 3. Εἰδικὰ προβλήματα ἀπὸ τὴν πολυτυπία καὶ ἰδιαιτερότητα τῶν ἐπιστολῶν καὶ τὴν παράδοση τοῦ κειμένου τους.
 4. Χρονολογικὰ προβλήματα. Ἀχρονολόγητα καὶ παραχρονολογημένα γράμματα.
 5. Κριτικὴ ἔκδοση. Ἡ ἱστορικὴ μαρτυρία, ποὺ ἀντλεῖται ἀπὸ τὴν ἀπόδοση ἢ μὴ τῆς πιστότητας τῆς χειρόγραφης παράδοσης, ὑπέρτερη τῆς φιλολογικῆς.
10. 19-1-83 : Κώστας Λάμπας, Τὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν στὸν 19ο αἰῶνα.
 11. 26-1-83 : Κώστας Παπαντωνόπουλος, Ἡ ἀναζήτηση τοῦ Βυζαντίου στὴν Ἑλλάδα τοῦ 19ου αἰῶνα.

Πραγματολογικὸ πλαίσιο

1. Προζαμπελικὴ περίοδος (1830 - 1852) : Τὸ Βυζάντιο ἀντιμετωπίζεται ὡς τὸ ὄχληρὸ παραβλάστημα τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητας ποὺ ἀφενὸς ἐμποδίζει τὴ συγκόλληση τοῦ 1821 καὶ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας, ἀλλὰ ποὺ ἀφετέρου δημιουργεῖ γιὰ τὸ νεοελληνικὸ κράτος γοητευτικὲς προκλήσεις στὸ θεσμικὸ ἐπίπεδο. Ἡ παρέμβαση τοῦ Φαλμεράγιερ στὴν ἀρχὴ τοῦ ἑλληνικοῦ ρομαντικοῦ ἱστορισμοῦ ἔχει ἀποτέλεσμα τὴ δημιουργία σχέσης ἀγάπης-μίσους τῶν Νεοελλήνων λογίων πρὸς τὸ τμήμα ἐκεῖνο τοῦ ἱστορικοῦ παρελθόντος ποὺ ὡς τὰ μέσα τοῦ αἰῶνα θὰ τοῦ στερήσει τὸν ἐπιθετικὸ προσδιορισμὸ «ἐθνικόν». Αὐτὰ στὸ ἐπίπεδο τῶν λογίων. Οἱ διακυμάνσεις τῆς Μ. Ἰδέας μοιάζει νὰ δημιουργοῦν μεγαλύτερες δυνατότητες προσέγγισης τῶν λαϊκῶν στρωμάτων πρὸς ἓνα μοντέλο ποὺ ὑπόσχεται τὴν ἱκανοποίηση ἐνδιάθετων πολιτικῶν αἰτημάτων. Πάντως ἀπὸ τὸ σχολικὸ μάθημα τῆς ἱστορίας ἢ διδασκαλία τῆς Βυζαντινῆς περιόδου φαίνεται νὰ ἀπουσιάζει.

2. Παπαρρηγοπουλικὴ περίοδος (1852-ca.1875) : Ἡ ἐντυπωσιακὴ προσπάθεια τοῦ Σ. Ζαμπελίου (1852) νὰ ἐπιβάλλει χρονικὴ ἐνότητα στὴν ἐθνικὴ ἱστορία ἀποκαθιστώντας τὸ Βυζάντιο δὲν ἔχει ἀνάλογη ἀνταπόκριση στὴν Ἀθήνα. Πάντως τὸ γενικότερο κλίμα (παραιμόνες Κριμαϊκοῦ πολέμου) εὐνοεῖ τὴν ὁμαδοποίηση τῶν ἀπόψεων (Ζαμπελιοπαπαρρηγοπούλειος ἱστορικὴ σχολή). Ἀνεβαίνει γοργὰ καὶ ἐπιβάλλεται τὸ ἄστρο τοῦ Παπαρρηγόπουλου, ποὺ μετὰ ἀπὸ ὀλιγόχρονη διστακτικὴ ἀναζήτηση, ἔχει καταλήξει στὸ σχῆμα τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας ποὺ θὰ ἐπιβάλλει μὲ τὶς παραδόσεις του στὸ Πανεπιστήμιο, τὴν ἄγρυπνη πολεμικὴ ποὺ ἀπὸ τὰ μέσα τῆς δεκαετίας αὐτῆς καὶ ὡς τὸν θάνατό του θὰ ἀσκήσει πρὸς κάθε «αἰρετικὴ» ἀπόκλιση, ἀλλὰ κυρίως μὲ τὴν Ἱστορία του (1860 - 1878). Ἄν καὶ κατὰ τὸ τέλος τῆς δεκαετίας τοῦ '50 τὸ κλίμα ἔχει μεταβληθεῖ πρὸς κατεῦθνη κλασικότερη, ἢ ἀκτινοβολία τοῦ Παπαρρηγόπουλου διατηρεῖ τὸ Βυζάντιο στερεὰ πάνω στὸ ἐθνικὸ βῆθος.

3. Θετικιστικὴ περίοδος (ca.1875 - 1900) : Ἡ δευτέρη γενιά τῶν Ἑλλήνων Βυζαντινολόγων ἐμφανίζεται μὲ πρόθεση διαφοροποίησης ἀπὸ τοὺς γενάρχες : Σάθας-Λάμπρος. Τὸ Βυζάντιο εἶναι πιά ἀρκετὰ ἀσφαλὲς καὶ ἐμπεδωμένο στὴν ἐθνικὴ συνείδηση (σχολικὸ πρόγραμμα), πάντως ὁ Παπαρρηγόπουλος ἀγρυπνεῖ ὡς τὸ θάνατό του γιὰ κάθε ἐνδεχόμενο : καυγαδίζει μὲ τὸν Ν. Οἰκονομίδη (1884), Δ. Θερειανὸ (1885), Τ. Φιλήμονα (1886), Κ. Σάθα, Α. Γιαννόπουλο (1888). Ἡ μέθοδος ἐνασχόλησης μὲ τὸ θέμα γίνεται «ἐπιστημονικότερη», ὁ χαρακτήρας τῶν ἐργασιῶν λιγότερο ἰδεολογικὸς-πολεμικὸς, ἢ ἔμφαση πέφτει στὸν ἱστοριοδιωρισμὸ, ποὺ συγγέεται μὲ τὸν ἱστορισμὸ. Ἐνισχυμένο ἀπὸ τὴν πρόοδο τῆς Βυζαντινολογίας στὴν Εὐρώπη,

τὸ Βυζάντιο κατακτᾶ στὸν ἐπιστημονικὸ χῶρο τομεῖς ἔρευνας ποῦ ὡς τώρα παρέμεναν κλειστοί (ἀρχαιολογία, γλωσσολογία κλπ.).

12. 9-2-83 : Γιάννης Μουρέλλος, Οἱ σχέσεις τῆς Γαλλίας μὲ τὴν κεμαλικὴ Τουρκία. Οἱ ἐπιπτώσεις τους στὴ μικρασιατικὴ καταστροφὴ (1919 - 1922).

Οἱ γαλλοκεμαλικές σχέσεις ἐξετάζονται ἐδῶ σὰν μιὰ πτυχὴ τοῦ διεθνοῦς διπλωματικοῦ πλαισίου, μέσα στὸ ὁποῖο ἐκτυλίχθηκε ὀλόκληρη ἡ ἑλληνικὴ περιπέτεια στὴ Μικρασία.

Ἐπίκεντρο τῶν σχέσεων αὐτῶν εἶναι ἡ συμφωνία τῆς Ἔγκυρας (Ὀκτώβριος 1921). Ἀποτελέσματά τους ἡ διατάραξη τῆς διεθνοῦς ἰσορροπίας στὸ χῶρο τῆς Ἑγγύς Ἀνατολῆς, μὲ ἄμεσες ἐπιπτώσεις στὴν ἑλληνοτουρκικὴ διένεξη.

Τρεῖς μεγάλες ἐνότητες χαρακτηρίζουν τίς γαλλοκεμαλικές σχέσεις : 1) Ἡ περίοδος ἀπὸ τὴ γέννησή τους μέχρι τὴν ὑπογραφὴ ἑνὸς πρώτου συμφώνου (1919 - Μάρτιος 1921). 2) Ἡ ἀποστολὴ τοῦ Γάλλου μεσολαβητῆ Φρανκλέν-Μπουγιὸν στὴν Ἔγκυρα καὶ ἡ σύναψη τῆς τελικῆς συμφωνίας (Μάρτιος - Ὀκτώβριος 1921). 3) Ἡ ἐφαρμογὴ τῆς συμφωνίας, μὲ ἰδιαίτερη ἔμφαση στὴν ἐκκένωση τῆς Κιλικίας ἀπὸ τοὺς Γάλλους καὶ τὴν παραχώρηση, στοὺς κεμαλικούς, ποσότητας πολεμικοῦ ὕλικου (Ὀκτώβριος 1921 - Ἰανουάριος 1922).

Ἡ σημερινὴ ἀνακρίση τείνει πρὸς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ οὐσιαστικὴ σημασία τῆς γαλλοκεμαλικῆς προσέγγισης πρέπει νὰ ἀναζητηθεῖ περισσότερο στὴν πολιτικὴ παρά στὴ στρατιωτικὴ πτυχὴ τοῦ θέματος. Τὸ συμπέρασμα αὐτὸ ἔρχεται σὲ ἀντίθεση μὲ πολλὰς ἐκτιμήσεις, ποῦ παρουσιάζουν τὸ γεγονός τῆς παραχώρησης τοῦ γαλλικοῦ ἐξοπλισμοῦ τῆς Κιλικίας σὰν σημαντικὴ αἰτία τῆς μετέπειτα κατάρρευσης τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ.

13. 23-2-83 : Μαρούλα Εὐθυμίου, Οἱ ἐμπορικὲς σχέσεις τῆς περιοχῆς τῆς Ρόδου μὲ τὴν Αἴγυπτο στὸ 18ο αἶ.

14. 9-3-83 : Γιάννης Τζώρτζης, Ἀνάλυση τοῦ χαρακτῆρα τῆς μεταπολιλίτευσης — Ἀντικειμενικὲς προϋποθέσεις γιὰ τὴν ἀνασύσταση τοῦ μεταδικτατορικοῦ κομματικοῦ συστήματος στὴν Ἑλλάδα.

15. 30-3-83 : Λευτέρης Ἀλεξάκης, Ἡ μελέτη τοῦ ἑλληνικοῦ συστήματος συγγένειας σὲ σχέση μὲ τὴν ἀντίστοιχη δομὴ τῆς κοινωνίας.

Τὰ συστήματα συγγένειας εἶναι τὸ κύριο θέμα μελέτης τῆς Ἐθνολογίας. Ἐξετάζονται οἱ ἐργασίες παλιότερων ξένων ἐρευνητῶν καὶ ἐθνολόγων γιὰ τὴν προσφορά τους στὴ μελέτη τοῦ ἑλληνικοῦ συστήματος συγγένειας καθὼς καὶ οἱ νεώτερες τάσεις τῆς Ἐθνολογίας στὸν ἑλληνικὸ χῶρο. Ἀκολουθῶς ὁ ὀμιλητὴς ἀναλύει τίς ἐργασίες του καὶ τὴ μέθοδο ποῦ ἔχει χρησιμοποιήσει γιὰ τὴν ὀλοκληρωμένη μελέτη τοῦ θέματος (ἐρωτηματολόγια, πηγὲς πληροφοριῶν, ἐπιτόπια ἔρευνα, χαρτογράφηση κλπ.) καὶ προχωρεῖ στὴ σύγκριση μὲ τὴ μέθοδο τῆς Κοινωνικῆς Ἀνθρωπολογίας.

Γίνεται λόγος γιὰ τὰ ἐπὶ μέρους θέματα : οἰκογενειακὴ λατρεία, διευρυμένη οἰκογένεια, πατριές, ἐξαγαμίαι-ἐνδογαμίαι, γαμήλιες ἀνταλλαγές (ἐξαγορὰ νύφης-προίκα) κλπ., καὶ τίθεται τὸ ἐρώτημα τῆς σχέσης τους μὲ τὴ γενικότερη κοινωνικὴ δομὴ, τὴ διαστρωμάτωση, τὴν πολιτικὴ ὀργάνωση, τοὺς τρόπους καὶ τίς σχέσεις παραγωγῆς.

Διαπιστώσεις : Ἡ μελέτη τοῦ ἑλληνικοῦ συστήματος συγγένειας δὲν ἔχει ὡς τώρα ὀλοκληρωθεῖ. Θὰ χρειαστεῖ πολλὸς χρόνος ἀκόμα γιὰ νὰ μπορέσουμε νὰ ἔχουμε μιὰ σαφὴ εἰκόνα. Παραπέρα ἢ ἔρευνα πρέπει νὰ ἐπεκταθεῖ καὶ στὰ ἀστικά κέντρα, γιὰ νὰ ἐξακριβώσουμε ποιά εἶναι ἡ προσαρμογὴ τοῦ παραδοσιακοῦ-ἀγροτικοῦ συστήματος συγγένειας στὶς σύγχρονες ἀστικές συνθήκες.

16. 6-4-83 : Ἑλλη Δρούλια-Μητράκου, Ὁ Σπ. Ζαμπέλιος καὶ ἡ σύγχρονὴ του ποιητικὴ παραγωγὴ.
17. 20-4-83 : Λίντα Παπαγαλάνη, Τὸ χωριὸ Ἁγιος Πέτρος Λευκάδας : μεθοδολογία καὶ προβληματικὴ μιᾶς ἐθνολογικῆς προσέγγισης.
18. 18-5-83 : Γιώργος Μπῶκος, Τὰ ἑλληνικὰ τυπογραφεῖα στὸ χῶρο τῆς «καθ' ἡμᾶς» Ἀνατολῆς (1627 - 1827).
19. 19-10-83 : Δημήτρης Καρύδης, Προβλήματα ἔρευνας τῆς πολεοδομικῆς ἐξέλιξης στὰ Βαλκάνια στὴν Τουρκοκρατία.
 1. Προβλήματα βιβλιογραφικῆς ἐνημέρωσης καὶ ἐντοπισμοῦ καὶ ἀξιολόγησης πηγῶν.
 - 1.1. Οἱ θέσεις τῆς ἑλληνικῆς καὶ τῆς ξένης βιβλιογραφίας. (Γνωσιολογικὲς περιοχὲς - ἐπιστημονικοὶ τομεῖς ποὺ καλύπτονται).
 - 1.2. Ἡ βιβλιογραφία σὲ συνάρτηση μὲ τὴν ἢ τίς κατευθύνσεις τῆς ἐθνικῆς ἱστοριογραφίας τῶν Βαλκανικῶν χωρῶν. (Ἀναφορὰ σὲ συγκεκριμένο παράδειγμα : τὴν Βουλγάρικη ἱστοριογραφία).
 - 1.3. Ἀρχεακὲς πηγὲς (δημοσιευμένες καὶ ἀδημοσίευτες). Κατηγοριοποίηση-ἐλεγχος τῆς ἀξιοπιστίας τους - ἱεράρχηση τῆς σημασίας τους. Εἰδικὰ προβλήματα.
 2. Προβλήματα ἀποσαφήνισης τῆς μεθοδολογίας ἔρευνας. Εἰδικὰ γιὰ ζητήματα ποὺ ἀφοροῦν τὴν «πολεοδομικὴ ἐξέλιξη».
 - 2.1. Θεωρητικὴ τοποθέτηση στὴν σχέση γενικοῦ καὶ εἰδικοῦ. (Τὸ γενικὸ «πρότυπο» ὀργάνωσης πόλης καὶ οἱ τοπικὲς ἰδιομορφίες. Εἰδικὰ προβλήματα τῆς μαρξιστικῆς ἀνάλυσης, ἀναφορικά μὲ τὴν ἀποσαφήνιση τῶν «τρόπων παραγωγῆς» : ἐπαλήθευση τοῦ γενικοῦ ἀπὸ τὸ εἰδικὸ καὶ ἀντίστροφα).
 - 2.2. Θεωρητικὴ τοποθέτηση στὴ σχέση πόλης-ὑπαίθρου.

Ἄρνηση : Παραδείγματα ἐννοιολογικῶν συγχύσεων, ἐπιστημονικῶν σολοικισμῶν καὶ ἀνορθοδόξων συμπερασμάτων.

Θέση : Θεώρηση μέσα ἀπὸ τὴν σχέση γαιοκτητικῶν συνθηκῶν καὶ συστήματος διοίκησης.

Σύντομη παρουσίαση τῆς «περίπτωσης» τῆς Ἀθήνας καὶ πιθανὰ γενικότερα συμπεράσματα γιὰ τὴν σχέση πόλης-ὑπαίθρου στὸ Βαλκανικὸ χῶρο.
 - 2.3. Θεωρητικὴ τοποθέτηση στὸ ζήτημα τῆς ἐξεύρεσης τῶν ἐπὶ μέρος ἱστορικῶν περιόδων, χρονικῶν φάσεων πολεοδομικῆς ἐξέλιξης. Παράγοντες καὶ κριτήρια μὲ βάση τὰ ὁποῖα ὀριοθετοῦνται χρονικὲς τομεῖς καὶ ἐξάγονται ἀντίστοιχα συμπεράσματα.

20. 2-11-83 : Δημήτρης Ψυχογιός, Τά μαθηματικά και η χρήση του ηλεκτρονικού υπολογιστή στις κοινωνικές επιστήμες.

1. Ο ηλεκτρονικός υπολογιστής είναι μια σύνθετη μηχανή που μπορεί να επεξεργάζεται πληροφορίες (δεδομένα) με τον τρόπο που, όποιοι τον χρησιμοποιούν, ορίζουν. Αποτελεί παραπροϊόν της πολεμικής προσπάθειας του Β' Παγκοσμίου πολέμου. Η ανάπτυξή του στη συνέχεια καθορίστηκε από τις ανάγκες του στρατού, του διαστημικού προγράμματος, των μεγάλων επιχειρήσεων.
2. Η χρήση του στο χώρο των κοινωνικών επιστημών προϋπέθετε την «ποσοτικοποίησή» τους, που είχε ήδη αρχίσει αλλά και εντάθηκε στη συνέχεια λόγω της χρήσης του. Οί πλέον συνηθισμένες εφαρμογές του συνίστανται στην πολύπλοκη στατιστική επεξεργασία μεγάλου όγκου στοιχείων.
3. Άναγκαίος όρος για τη χρήση του στις κοινωνικές επιστήμες είναι η ύπαρξη μαθηματικών μοντέλων για τα κοινωνικά, ιστορικά, οικονομικά κλπ. φαινόμενα. Αποτέλεσμα της χρήσης του ήταν η ενδυνάμωση των θέσεων του θετικισμού στις κοινωνικές επιστήμες και η έκρηξη (ποσοτική) του εμπειρισμού.

21. 9-11-83 : Γιώργος Καλογιάννης, Το περιοδικό «Νουμάς». Γλωσσικοί και ιδεολογικοί αγώνες.

1. Χρόνος εμφάνισης του περιοδικού και διάρκεια ζωής του. (Ίδεολογικά ρεύματα της Έλληνικής κοινωνίας των αρχών του 20ου αιώνα και γεγονότα ως το 1930).
2. Πολιτικές, λογοτεχνικές και γλωσσικές απόψεις του «Νουμά» : α) Θέσεις του περιοδικού και ιδέες των συνεργατών του, β) Σύγκλιση και απόκλιση ιδεολογικών αντιλήψεων, γ) Σχέσεις (οικονομικές και άλλες) του Ταγκόπουλου με τις διάφορες δημοτικιστικές ομάδες.
3. Προβλήματα από τη συγχρονική παρουσίαση των βασικών πλευρών του «Νουμά» (διάσπαση της ενότητας του θέματος και χρονικές παλινδρομήσεις). Άνάγκη επιλογής ενός κύριου πεδίου και παρακολούθηση της πορείας του περιοδικού σ' αυτό.
4. Διαχρονική εξέταση της καμπύλης των γλωσσικών αγώνων του «Νουμά» και προβλήματα από τη συμπλοκή γλωσσικών ιδεών και κοινωνικοπολιτικών ποιήσεων. Συνέπεια και αντιφάσεις του «Νουμά». Συμπεράσματα.

22. 23-11-83 : Άλέξης Φραγκιαδάκης, Το Λαυρεωτικό ζήτημα. Πολιτικές επιπτώσεις.

Άπό τό καλοκαίρι του 1872, τό Λαυρεωτικό ζήτημα γίνεται αντικείμενο εδρύτερων κοινωνικών και πολιτικών επιδιώξεων. Αυτό καθεαυτό παραμένει ένα έπεισόδιο μικρής ιστορικής σημασίας. Όμως οί επιδράσεις του πάνω στις πολιτικές εξελίξεις είναι ένα κλειδί για την κατανόηση της συμπεριφοράς των πρωταγωνιστών αυτής της περιόδου.

Τόν Ιούλιο του 1872, ή κορύφωση και οί διεθνείς προεκτάσεις της διένεξης του έλληνικού δημοσίου με την Γαλλοίταλική εταιρεία που εκμεταλλευόταν τά Λαυρεωτικά όρυχεια, έδωσαν την άφορμή στον Γεώργιο νά παραιτήσεται την προηγούμενη κυβέρνηση σαν άνίκανη νά λύσει τό πρόβλημα, και νά κάνει πρωθυπουργό τον Δεληγιώργη. Η κυβερνητική άλλαγή όμως ήταν ή πρώτη πράξη ενός βασιλικού σχεδίου για την αύξηση της θεσμικής δύναμης του Θρόνου. Η εφαρμογή

του έγινε εφικτή με την είσοδο στο προσκήνιο των όμογενών κεφαλαιούχων, που επιθυμούσαν να αποκτήσουν οικονομικές και πολιτικές βάσεις στην Ελλάδα, και που έβλεπαν τότε στο πρόσωπο του Γεώργιου ένα πολύτιμο σύμμαχο.

Από τις κυριότερες δραστηριότητες της κυβέρνησης Δεληγιώργη ήταν η σύναψη συμβάσεων μεταξύ δημοσίου και όμογενών, που άφορουσαν την πραγματοποίηση σημαντικών επενδύσεων. Μιά απ' αυτές ήταν και η αγορά της Γαλλοϊταλικής εταιρείας. Απαραίτητη όμως προϋπόθεση για την επικύρωση των συμβάσεων από τη Βουλή ήταν η σταθεροποίηση της κυβέρνησης. Ο Δεληγιώργης διέθετε μια άσθενέστατη μειοψηφία και η διατήρησή του οφείλονταν στη βασιλική εύνοια. Η νομιμοποίηση της παραμονής του στην εξουσία έγινε με τις εκλογές της 27 - 29 Ιανουαρίου 1873, με τις οποίες κατάφερε να αποκτήσει σχετική πλειοψηφία στη Βουλή. Μόλις έγινε γνωστό το εκλογικό αποτέλεσμα, ο Ανδρέας Συγγρός, όμογενής κεφαλαιούχος, αγόρασε την Γαλλοϊταλική εταιρεία.

Τα αντιπολιτευόμενα κόμματα είχαν, μέχρι τις εκλογές, παραμείνει θεατές των γεγονότων. Όμως με το άνοιγμα της νέας Βουλής, διαπίστωσαν ότι σάν άθροισμα κομμάτων κατείχαν την απόλυτη πλειοψηφία. Αυτό τα ενθάρρυνε να συνασπισθούν για να άμφισβητήσουν την κυριαρχία του Δεληγιώργη, άποδεικνύοντας ότι δέν διαθέτει την έμπιστοσύνη της Βουλής. Η κυβέρνησή του δέν άποτελούσε άπλά ένα βραχυχρόνιο πολιτικό κίνδυνο : έδινε πολιτική κάλυψη στα σχέδια του βασιλιά και των όμογενών. Τα αντιπολιτευόμενα κόμματα γίνονται στην περίοδο αυτή άντικειμενικοί έκφραστές των παραδοσιακών κυρίαρχων τάξεων που τα συμφέροντά τους άπειλούνται άπο την επιδίωξη των όμογενών να συμμετάσχουν στη διανομή του πλεονάσματος. Ο συνασπισμός τους όδηγησε σύντομα στην προσωρινή διακοπή των εργασιών της Βουλής άπο τον Δεληγιώργη και τον Γεώργιο και σε άπειλή νέας διάλυσης και εκλογών.

Στις 40 μέρες της διακοπής, η εταιρεία των μεταλλουργείων του Λαυρίου του Συγγρού πούλησε με τη μορφή μετοχών στο κοινό μεγάλο μέρος της πραγματικής και άκόμη μεγαλύτερο της φανταστικής περιουσίας της. Οί ύπερβολικές προσδοκίες της κοινής γνώμης ώθησαν στα ύψη την τιμή των μετοχών και βοήθησαν πολύ το Συγγρό να άποσβέσει το ποσό που είχε καταβάλει άρχικά. Οί έλλπίδες του κοινού στηρίζονταν όμως στην παραχώρηση των «έκβολάδων» (που ήταν και η αίτία της διένεξης με την ξένη εταιρεία). Πράγματι στις 29 Άπριλίου, η σύμβαση που παραχωρούσε στην εταιρεία τις «έκβολάδες» ύπογράφτηκε. Για την εφαρμογή της όμως ήταν άπαραίτητη η επικύρωση άπο τη Βουλή, πράγμα που συνέδεε τις τύχες των χιλιάδων μικρομετόχων και της κυβέρνησης Δεληγιώργη. Το γεγονός αυτό, συνδυασμένο με την άπειλή νέων εκλογών, άνάγκασε προσωρινά την αντιπολίτευση να άποδεχτεί την παραμονή του Δεληγιώργη στην εξουσία.

Η πολιτική διαμάχη συνεχίστηκε με την κατάθεση των συμβάσεων δημοσίου και όμογενών για επικύρωση. Το ούσιαστικό αποτέλεσμα ήταν η ματαίωση της σημαντικότερης για τους όμογενείς σύμβασης, που άναφερόταν στην παραχώρηση δικαιώματος έκδοσης χρήματος στη Γενική Πιστωτική Τράπεζα του Συγγρού (βλ. «Ζήτημα των Τραπεζών» του Γ. Δερτιλή). Η σύμβαση για την παραχώρηση των έκβολάδων επικυρώθηκε, σημαντικά όμως τροποποιημένη, άλλά δέν έμπόδισε το κατρακύλισμα των μετοχών του Λαυρίου, που τελικά παράσυραν στην πτώση και την κυβέρνηση Δεληγιώργη, το Φεβρουάριο του 1874.

23. 7-12-83 : Έλένη Τσουγκαράκη, Άγγλοι περιηγητές στην Ελλάδα, 1800 - 1821.

Η στροφή του 18ου προς τον 19ο αί. χαρακτηρίζεται από μια ιδιαίτερη άνθηση του Βρετανικού περιηγητισμού στην Ελλάδα. Ο μεγάλος αριθμός των Βρετανών περιηγητών είχε σαν συνέπεια και τη μεγάλη αύξηση των ταξιδιωτικών βιβλίων, που ήταν άλλωστε ένα εξαιρετικά δημοφιλές λογοτεχνικό είδος την ίδια εποχή. Εκτός από τα γνήσια περιηγητικά βιβλία υπάρχει και ένας σημαντικός αριθμός σύγχρονων ήμερολογίων και επιστολών, τηρημένων ή σταλμένων από την Ελλάδα, που σχετίζονται άμεσα μ' εκείνα και σαν περιεχόμενο και σαν μορφή.

Στην αρχή του 19ου αί. οι διαφορές στο είδος, στην προέλευση, κοινωνική τάξη, μόρφωση, νοοτροπία και στα ενδιαφέροντα των περιηγητών είναι ιδιαίτερα χαρακτηριστικές. Όλα αυτά σε μεγάλο βαθμό προκαθορίζουν το τι είδαν στην Ελλάδα, πώς το είδαν, την έρμηνεία που δίνουν στα φαινόμενα, τις γνώμες που εκφράζουν για πρόσωπα, πράγματα, καταστάσεις κλπ. Στη διαμόρφωση όρισμένων συγκεκριμένων ιδεών και απόψεων υπήρξε καθοριστικός ο ρόλος της περιηγητικής φιλολογίας, γιατί κανείς δεν ταξίδευε αν δεν είχε πρώτα ενημερωθεί καλά γύρω απ' αυτή. Οι πηγές των περιηγητών μπορούν σε μεγάλο βαθμό να καθοριστούν : ήταν κατά κύριο λόγο οι πρόξενοι, οι Φράγκοι κάτοικοι της Ανατολής, οι προεστοί, πλούσιοι έμποροι, γιατροί, ανώτεροι κληρικοί, μερικοί λόγιοι και οι Φαναριώτες. Η επαφή των ταξιδιωτών με τους Τούρκους και με τις κατώτερες τάξεις των Ελλήνων ήταν μηδαμινή. Το είδος και η προέλευση των πηγών τους επέτρεπε στους Βρετανούς, αν είχαν το ενδιαφέρον, αλλά συχνά δεν το είχαν, να αποκτήσουν μια αρκετά καλή, όπως ούτως ή άλλως μονομερή, ενημέρωση γύρω από τα ελληνικά πράγματα.

Το ιστορικό υλικό των περιηγητικών κειμένων είναι πολύ συχνά άνισο, αποσπασματικό και προβληματικό, κυρίως σε θέματα για τα οποία οι ταξιδιώτες ή δεν είχαν άμεση αντίληψη, ή προϋπόθεταν μια θεωρητική αντιμετώπιση και γνώση που τους έλειπε. Σ' ό,τι αφορά το περιβάλλον και τον υλικό κόσμο που η εμπειρία των περιηγητών ήταν πιά άμεση και τα περιθώρια παρανόησης ή διαστρέβλωσης πολύ μικρότερα, το έδαφος για τον ιστορικό είναι πολύ λιγότερο ολισθηρό.

Οι ανάγκες της ελληνικής ιστοριογραφίας έκαναν τα περιηγητικά κείμενα αντικείμενο έρευνας σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό, έκταση και βάθος απ' όσο σε όποια άλλη χώρα της Εδράτης. Θα πρέπει όμως πάντοτε η χρησιμοποίησή τους σαν πηγή να γίνεται με μεγάλη περίσκεψη και πάντοτε σε συνδυασμό με την παράλληλη γνώση και κατανόηση των συνθηκών της κοινωνίας και της ιδεολογίας της χώρας απ' όπου προέρχονται οι περιηγητές.

24. 14-12-83 : Βασίλης Παναγιωτόπουλος, Προβλήματα μελέτης της οθωμανικής πόλης.

Β' Έπιστημονικές αποστολές

1. ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ ΕΡΜΟΥΠΟΛΗΣ

Το καλοκαίρι του 1976 μέλη της Έταιρείας Μελέτης Νέου Έλληνισμού επισκέφθηκαν και εξέτασαν, ύστερα από πρόσκληση του Δημάρχου της Ερμούπολης, το δημοτικό αρχείο της πόλης. Διαπίστωσαν ότι ήταν πλουσιότατο κι ότι κινδύνευε να καταστραφεί αν δεν γινόταν η κατάταξή του. Το φθινόπωρο του 1976 η Έταιρεία

άπευθύνθηκε στο Διοικητικό Συμβούλιο του Μορφωτικού Ίδρύματος της Έθνικής Τράπεζας, ζητώντας την οικονομική κάλυψη της ταξινόμησης του αρχείου. Το Μορφωτικό Ίδρυμα ανταποκρίθηκε στην αίτηση της Έταιρείας για επιχορήγηση. Τον Ιανουάριο του 1977 συγκροτήθηκε μια επιτροπή που άσχολήθηκε με τα προβλήματα του αρχείου. Την άνοιξη μια πρώτη ομάδα πήγε στην Έρμούπολη, είδε το αρχείο από κοντά και επιχείρησε μια πρόχειρη καταγραφή τμήματος του υλικού. Διαπιστώθηκε έτσι ότι το αρχείο κάλυπτε την περίοδο 1829 - 1949 περίπου κι ότι το υλικό ήταν ογκώδες. Το τελευταίο δεκαήμερο του Αυγούστου και το πρώτο του Σεπτεμβρίου 1977 οκτώ άτομα επιχείρησαν την καταγραφή του αρχείου. Συνεχίστηκε από τότε κάθε καλοκαίρι μέχρι και το 1982 ή αποστολή μιάς ομάδας εργασίας, που την άποτελούσαν 15 - 20 άτομα, κυρίως φοιτητές. Παράλληλα, έγινε μια προσπάθεια να έντοπιστεί και σε άλλους χώρους αρχαικό υλικό που άμεσα ή έμμεσα να συνδέεται με τον δήμο της Έρμούπολης, όπως είναι τα αρχεία του Τελωνείου, του Λιμεναρχείου, του Νοσοκομείου, του Συμβολαιογραφείου κλπ. Το καλοκαίρι του 1982 ολοκληρώθηκε ή όλη εργασία, στις γενικές της γραμμές.

Το αρχείο είναι πλουσιότατο : άποτελείται από 500.000 περίπου έγγραφα. Η έκδοση του καταλόγου που θα ακολουθήσει θα επιτρέψει στους έρευνητές να αξιοποιήσουν την πλούσια αυτή πηγή και να φωτίσουν την οικονομική, κοινωνική και πολιτισμική ιστορία της Έρμούπολης. Μέλη της Έταιρείας έχουν άρχισι να έτοιμάζουν σχετικές μελέτες με βάση το παραπάνω υλικό. Έχουν έπιλεγεί θέματα σχετικά με τα δημογραφικά προβλήματα, την εκπαίδευση, το θέατρο, τους συλλόγους και τα σωματεία, τον τύπο κλπ. της Έρμούπολης. Οι μελέτες αυτές επιχειρούν τις πρώτες έρμηνευτικές προσεγγίσεις του υλικού.

2. ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΕΡΜΟΥΠΟΛΗΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΤ. ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Μέσα στα πλαίσια της προσπάθειας για την όσο το δυνατόν σφαιρικότερη αντιμετώπιση της πόλης ή επιτροπή ενδιαφέρθηκε για την καταγραφή των πολύτιμων συλλογών που βρίσκονται στη Δημοτική Βιβλιοθήκη της Έρμούπολης και στη Βιβλιοθήκη του Γυμνασίου Άρρένων. Τα βιβλία είναι κυρίως του 18ου και 19ου αιώνα, και πολλά άπ' αυτά είναι σπάνιες εκδόσεις.

Η Έταιρεία άπευθύνθηκε στους άρμόδιους ζητώντας την άδεια να συνταχθεί λεπτομερής κατάλογος αυτών των βιβλίων. Έτσι, την άνοιξη του 1982 έγινε ή κατάλληλη προεργασία με βάση τα βιβλία εισαγωγής των δύο βιβλιοθηκών. Τόν Αυγουστο του 1982 μία τετραμελής ομάδα δούλεψε για την καταγραφή των βιβλίων της Δημοτικής Βιβλιοθήκης. Η καταγραφή συνεχίστηκε και τόν Αυγουστο του 1983 και κάλυψε περίπου τόν ένα τρίτο του υλικού. Για τόν καλοκαίρι του 1984 προγραμματίζεται ή άποστολή ομάδας που θα ολοκληρώσει την καταγραφή στη Δημοτική Βιβλιοθήκη και θα άρχισι την καταγραφή στη Βιβλιοθήκη του Γυμνασίου Άρρένων.

Γ' Έκδόσεις

ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΜΕΛΕΤΕΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

1. Γεώργιος Λεονταρίτης, Έλληνική Έμπορική Ναυτιλία (1453 - 1850), Άθήνα 1981.
2. Eric J. Hobsbawm, Η συμβολή του Καρόλου Μάρξ στην έπιστήμη της ιστορίας, Άθήνα 1981.

3. Φίλιππος Ήλιού, Κοινωνικοί αγώνες και Διαφωτισμός. Ἡ περίπτωση τῆς Σμύρνης (1819), Ἀθήνα 1981.
4. Σπύρος Ι. Ἀσδραχάς, Ἱστορική ἔρευνα καὶ ἱστορική παιδεία. Πραγματικότητες καὶ προοπτικές (Εἰσήγηση καὶ συζήτηση), Ἀθήνα 1982.
5. Γιώργος Βελουδῆς, Ὁ Jakob Philipp Fallmerayer καὶ ἡ γένεση τοῦ ἑλληνικοῦ ἱστορισμοῦ, Ἀθήνα 1982.

Γιὰ τὸ 1984 προγραμματίζεται ἡ μετάφραση καὶ ἔκδοση μελετῶν, ποὺ θὰ ἔχουν ὡς θέμα τὶς σύγχρονες τάσεις στὸ χῶρο τῆς εὐρωπαϊκῆς ἱστοριογραφίας. Πιὸ συγκεκριμένα, θὰ γίνει μιὰ προσπάθεια νὰ παρουσιαστῆ ἡ σχολὴ τῶν *Annales*. Γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτὸ ἔχουν ἐπιλεγῆ τὰ παρακάτω ἄρθρα τὰ ὁποῖα θὰ ἀποτελέσουν τρία αὐτοτελῆ τομῆδια.

1. Τρία ἄρθρα τοῦ Fernand Braudel μὲ τίτλους :

— Ἱστορία καὶ κοινωνικὲς ἐπιστῆμες. Ἡ μακρὰ διάρκεια.

— Γιὰ μιὰ ἱστορική οἰκονομία.

— Ἱστορία καὶ κοινωνιολογία.

Ἡ μετάφραση τῶν παραπάνω ἄρθρων ἔχει ὀλοκληρωθεῖ καὶ ἐτοιμάζονται γιὰ τὸ τυπογραφεῖο.

2. Μιὰ σειρά ἄρθρων τοῦ Ruggiero Romano ποὺ παρουσιάζουν τὶς τελευταῖες τάσεις τῆς σχολῆς.

3. Μιὰ παρουσίαση τοῦ ἔργου τοῦ Fernand Braudel ἀπὸ τὸν R. Romano.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ «ΜΝΗΜΩΝ»

1. Ὀλγα Γκράτζιου, Die dekorierten Handschriften des Schreibers Matthaios von Myra (1596 - 1624). Untersuchungen zur griechischen Buchmalerei um 1600. Διδακτορική διατριβή, Ἀθήνα 1982.

Ἐτοιμάζονται γιὰ ἔκδοση : Περιεχόμενα καὶ εἰρητήρια κυρίων ὀνομάτων τῶν ἐφημερίδων Ἡλιος, Τριπτόλεμος, Ἐποχὴ καὶ Ἀθηνα τῆς περιόδου 1833 - 1835.